

Latvijas Valsts prezidents

Rīga

Nr. **330**

2008. gada 6. augustā

Latvijas Republikas
Saeimas priekšsēdētājam
Gundaram Daudzem

Augsti godājamais Saeimas priekšsēdētāj!

Tautas nobalsošanā par likumprojektu „Grozījumi Latvijas Republikas Satversmē”, kas norisinājās šā gada 2.augustā, ievērojama daļa balsstiesīgo Latvijas Republikas pilsoņu atbalstīja Latvijas Republikas Satversmes 78. un 79.panta grozījumu redakciju, kas ļautu vienai desmitai daļai vēlētāju rosināt Saeimas atlaišanu. Kaut arī minētais Satversmes grozījums tautas nobalsošanā netika pieņemts, uzskatu, ka, ievērojot izteikto tautas vēlmi un Latvijas Republikas Satversmes sistēmu un tās vēsturiskās tradīcijas, kas lielu uzsvaru liek uz tiešās demokrātijas elementiem, Satversmē nepieciešams paredzēt tiesības noteiktai daļai vēlētāju patstāvīgi rosināt tautas nobalsošanu par Saeimas atsaukšanu.

2008.gada 3.jūnijā esmu izmantojis savu likuma ierosināšanas tiesību un iesniedzis Jums savu priekšlikumu veikt grozījumus Satversmē, paredzot Valsts prezidentam patstāvīgas tiesības atlaist Saeimu, nesaistot šīs tiesības ar tautas nobalsošanu un iespējamu Valsts prezidenta amata zaudēšanu. Iesniegtajā ierosinājumā jau esmu norādījis, ka Saeimas priekšlaicīgas atsaukšanas jautājumā nepieciešams stiprināt tautas tiešo varu, un tiesības ierosināt Saeimas priekšlaicīgu atlaišanu būtu jāparedz diviem ierosinātajiem: Valsts prezidentam un noteiktam skaitam vēlētāju. Esmu arī

uzsvēris, ka bez ievēribas nav atstājama Latvijas politiskās kultūras īpatnība, kam raksturīgs pastāvīgs, demokrātiskai sabiedrībai netipiski zems uzticības līmenis valsts varas institūcijām.

Minētajā 2008.gada 3.jūnija Satversmes grozījumu ierosinājumā esmu uzsvēris Valsts prezidenta Konstitucionālo tiesību komisijas viedokļa „Par Saeimas priekšlaicīgu vēlēšanu mehānisma pilnveidošanu” nozīmību. Uzskatu, ka viedoklī ietvertā analīze ir būtisks priekšnoteikums Latvijas Republikas Satversmes pilnveidošanai, lai uzlabotu Saeimas priekšlaicīgas atlaišanas un jaunas Saeimas vēlēšanu mehānismu.

Kā savā viedoklī norādījusi Konstitucionālo tiesību komisija, parlamenta priekšlaicīgu vēlēšanu mehānisms ir atzīts gan parlamentāro demokrātisko republiku teorijā, gan praksē. Tā pamatā ir apsvērumi, ka ievēlēta parlamenta sastāva saglabāšana līdz leģislatūras perioda beigām nav pašvērtība. Tā kā parlaments ir nevis suverēns, bet tikai tautas pārstāvības orgāns, nevar pastāvēt parlamenta absolūtas un neierobežotas tiesības darboties, ignorējot suverēna – tautas – augstākās intereses. Ja tās tiek ignorētas, attiecīgā partija vai deputāts riskē, ka pats netiks atkārtoti ievēlēts, bet akūtākā gadījumā parlamenta darbību var pārtraukt arī pirms termiņa. Konstitucionālo tiesību komisija uzsvērusi, ka tiešās demokrātijas principam Satversmes sistēmā ir piešķirta ievērojama loma. Tautas tiesības atļaut Saeimu un panākt priekšlaicīgas Saeimas vēlēšanas būtu tiešās demokrātijas papildus elements. Šīs tiesības var pamatot kā pārstāvības (vietniecības) institūta sastāvdaļu: pilnvaras devējs (tauta) var savu pilnvaru atsaukt, ja secina, ka pilnvarotais (parlaments) to nepilda atbilstoši viņa vēlmēm.

Tomēr uzskatu, ka Saeimas priekšlaicīgu vēlēšanu mehānismam, kas ietver arī Saeimas atlaišanu, jābūt pietiekami precīzi un detalizēti aprakstītam, tam jāparedz noteikta procesuāla kārtība. Lai pienācīgi nostiprinātu tautas tiesības ierosināt Saeimas atsaukšanu, nepieciešams precīzs tiesību formulējums un to atbilstoša vieta Satversmes struktūrā. Šajā regulējumā nepietiek tikai ar deklaratīvu normu, nepieciešams aprakstīt Saeimas atlaišanas procedūru, tāpat arī jaunas Saeimas vēlēšanu rīkošanu. Tādējādi nepieciešams Satversmē *expressis verbis* paredzēt noteikumus par termiņu, kādā būtu sarīkojamas ārkārtas vēlēšanas gadījumā, ja Saeima tiktu atsaukta pēc vēlētāju ierosinājuma. Tautas tiesības atsaukt Saeimu būtu jāregulē vadoties no Satversmes 48.pantā aprakstītā procesa ietvariem ārkārtas vēlēšanu rīkošanai, paredzot jaunu Saeimas vēlēšanu izsludināšanu un to īstenošanu ne vēlāk kā divus mēnešus pēc Saeimas atlaišanas.

Izmantojot iespēju, aicinu Jūs apsvērt arī 2008.gada 2.augusta tautas nobalsošanai nodotā likumprojekta piedāvājumā paredzētā starpposma nepieciešamību – Saeimai pašai dodot pilnvaras lemt par savu atlaišanu. Jo, ja Saeima pati piekrīt atkāpties, tad izpaliktu atsevišķa tautas nobalsošana un jaunas vēlēšanas varētu tikt rīkotas agrāk.

Satversmē patlaban nostiprinātais parlamenta priekšlaicīgu vēlēšanu mehānisms ir regulēts 3.nodaļā „Valsts Prezidents”. Konstitucionālo tiesību komisijas savā viedoklī norādījusi, ka ar Saeimas atlaišanu saistītos jautājumus būtu vēlams noteikt vienkopus un tādēļ visatbilstošāk būtu papildināt Latvijas Republikas Satversmes 3.nodaļu „Valsts Prezidents”.

Tāpat kā Valsts prezidenta gadījumā, arī noteiktas daļas vēlētāju iniciatīvas gadījumā, nevajadzētu noteikt konkrētus formālus priekšnosacījumus, kas kalpotu par pieļaujamu pamatu pirmstermiņa vēlēšanu mehānisma iedarbināšanai. Lai nodrošinātu politisko stabilitāti, rosinu piemērot tos pašus termiņa ierobežojumus, kas norādīti Valsts prezidenta 2008.gada 3.jūnija likuma ierosinājumā: Saeimas priekšlaicīgu atlaišanu nedrīkstētu rosināt agrāk kā sešus mēnešus pēc jaunās Saeimas sanāksšanas; tāpat to nevarētu uzsākt, ja līdz Saeimas pilnvaru beigām atlikuši mazāk nekā seši mēneši. Lai Saeimas un valdības darbu neapgrūtinātu pastāvīgas Saeimas atlaišanas kampaņas un, lai padarītu tās nopietnākas, būtu arī nosakāms, ka jaunu tautas iniciatīvu drīkst formāli ierosināt ne agrāk kā sešus mēnešus pēc iepriekšējās (tātad neveiksmīgās) iniciatīvas rosināt Saeimas atsaukšanu.

Kā jau savā viedoklī ir uzsvērusi Konstitucionālo tiesību komisija, svarīgs ir jautājums par sliksni, kas būtu jāpārvar, lai nodrošinātu tautas iniciēta Saeimas priekšlaicīgu vēlēšanu mehānisma darbību. Latvijas pieredze liecina, ka vēlētāju aktivitātes skaitļi Saeimas vēlēšanās atklāj pilsoniski aktīvo tautas daļu. Arī Konstitucionālo tiesību komisija ir konstatējusi, ka par atskaites punktu būtu jāņem pēdējās vēlēšanās piedalījušos vēlētāju skaits, kas Saeimu ir ievēlējuši, nevis viss balsstiesīgo kopums. Tāpat, lai nevarētu izvirzīt jautājumu par Saeimas atlaišanas politisko leģitimitāti un to, vai šāda procedūra nevarētu tikt izmantota pretējiem mērķiem, jārod taisnīgs un samērīgs risinājums. Jāpanāk līdzsvars starp šā jautājuma nozīmīgumu, kas prasa augstu vēlētāju līdzdalības pakāpi, no vienas puses, un nosacījumiem, kas nepadarītu Saeimas atlaišanas tiesības tikai teorētiskas un dzīvē neīstenojamas, no otras puses.

Konstitucionālo tiesību komisija atzinusi, ka, ņemot vērā Saeimas atlaišanas tiesību ārkārtas raksturu un Satversmē jau paredzēto Saeimas atlaišanas procedūru, kā arī ieteicamos tās uzlabojumus, taisnīgu līdzsvaru varētu sasniegt, ja paredzētu, ka par Saeimas atlaišanu jānobalso balsotāju vairākumam, tomēr vismaz pusei no iepriekšējās Saeimas vēlēšanās piedalījušos skaita, nenosakot kopējo skaitu, cik personām pavisam nobalsošanā būtu jāpiedalās.

Vēlos vērst Jūsu uzmanību arī uz to, ka Konstitucionālo tiesību komisija atzinusi, ka nevar piekrist argumentam, ka, tā kā kārtējām Saeimas vēlēšanām nav paredzēts kvorums, tad to nevajadzētu arī Saeimas atlaišanai. Te jāņem vērā, ka Saeimas atlaišana – atšķirībā no kārtējam parlamenta vēlēšanām – ir īpašs gadījums. Salīdzinājums ar kārtējām Saeimas vēlēšanām nav iespējams. Kārtējām Saeimas vēlēšanām paredzēt kvorumu nebūtu produktīvi, jo, ja kvorums nesanāktu, tad valsts paliktu bez parlamenta.

Tādēļ, lai radītu Satversmē noteiktajai, ar tiešās demokrātijas elementiem kombinētajai parlamentārās demokrātijas iekārtai atbilstošu, pilnvērtīgu un vispusīgi apsvērtu Saeimas priekšlaicīgas atlaišanas un jaunu vēlēšanu sarīkošanas mehānismu, aicinu papildināt Satversmi, noteiktai daļai vēlētāju paredzot tiesības rosināt tautas nobalsošanu par Saeimas atsaukšanu.

Ņemot vērā iepriekš norādīto un pamatojoties uz Satversmes 47.pantu, ierosinu veikt atbilstošus grozījumus Satversmē. Lūdzu Jūs šo manu ierosinājumu izskatīt kopsakarā ar Valsts prezidenta 2008.gada 3.jūnija Satversmes grozījumu ierosinājuma vēstulē norādīto, tādējādi, Latvijas Republikas Satversmē paredzot tiesības patstāvīgi lemt par Saeimas priekšlaicīgu atlaišanu diviem subjektiem: Valsts prezidentam un tautai pēc noteikta skaita vēlētāju ierosinājuma.

Cieņā,

Valdis Zatlers